

عماد ملک خط: زندگی و آثار میرعماد سیفی قزوینی

پدیدآور: مهدی نورمحمدی

ناشر: علمی

تاریخ چاپ:

۱۳۹۴ مکان چاپ: تهران

تیراژ: ۱۰۰۰ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۴-۲۹۴-۲

تعداد صفحات: ۵۶۰

خلاصه

در این کتاب به زندگی، خانواده، اساتید، شاگردان و آثار میرعماد سیفی قزوینی پرداخته شده است.

معرفی کتاب

خط نستعلیق در تاریخ خوشنویسی ایران و جهان اسلام از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این خط زیبا و چشم‌نواز را ایرانیان با ذوق لطیف و طبع ظریف خود به وجود آوردند و در ترویج آن کوشیدند. خط نستعلیق جامع جمیع زیبایی‌ها، ظرافت‌ها، تناسب‌ها، هماهنگی‌ها و استواری‌هاست و از همین روست که آن را به حق عروس خطوط اسلامی لقب داده‌اند. خط نستعلیق با نام میرعماد سیفی قزوینی به طور تنگاتنگی پیوند خورده است؛ چراکه این نابغه بزرگ تبار قلم با اعجاز سرانگشتان هنرآفرین خود، این خط را به بالاترین نقطه تکامل و زیبایی رهنمون کرد. میرعماد با اصلاح، پالایش و زدودن اضافات آثار اساتید پیشین، آنچنان شیوه فاخر و استواری در کتابت این خط پدید آورد که به لطف استحکام و ملاحظت، به الگویی اسطوره‌ای برای خوشنویسان بعد از خود تبدیل شد، به گونه‌ای که هیچ خوشنویسی را گریزی جز پیروی از قواعد و اسلوب وی نیست. خط میرعماد به دلیل زیبایی و قدرت خارق‌العاده و اعجازگونه، از چنان مرتبتی برخوردار است که به صورت ضرب‌المثل و نمادی برای خط بسیار خوش درآمده و به همین دلیل است که مانند میر نوشتن و به درجه وی رسیدن، نهایت آرزوی هر خوشنویسی است. خط نستعلیق پیشرفت، تکامل، ترویج و محبوبیت خود را مرهون میرعماد و آثار بی‌بدیل و ارزنده اوست. دکتر مهدی بیانی درباره عظمت مقام هنری میرعماد می‌نویسد: «از اختراع خط نستعلیق تا مدت یک قرن و نیم، پهلوان عرصه خوشنویسی این خط، میرعلی هروی بود و عنوان میرمطلق در این مدت، به یکتا استاد این خط، علی هروی اطلاق می‌شد و کمال خط نستعلیق با این عنوان ملازمه داشت، تا در نیمه دوم قرن دهم، [شخص] دیگری در خط نستعلیق پا در خط خوشنویسی گذاشت که جمله آثار گذشتگان، حتی میرعلی هروی را تحت الشعاع قرار داد. این قهرمان بی‌مانند، میرعماد خوشنویس شهیر ایران بود که پایه این هنر زیبا را در جایی نهاد که دست هیچ آفریده‌ای چه در مدت دو قرن قبل از او و چه در طی چهار قرن بعد از او، به آن جایگاه نرسیده و تا این زمان، چشم مادر دهر، چنان نور

چشمی را ندیده است. میرعماد از میان هزاران خوشنویس نستعلیق که در مدت شش قرن خودنمایی کردند و آثاری از خود به یادگار گذاشتند، سرآمد همه گردید و حد این خط را به سرحد اعجاز رسانید و در این هنر به جایی رسید که رونق بازار دیگر استادان را بشکست. میرعماد در لطافت قلم و قدرت کتابت، ید بیضا می‌کرد و خط وی بدون اصلاح هم استوار و هم خوش‌اندام بود.»

آثار به جا مانده از میرعماد به دلایل زیر از اهمیت فراوانی برخوردارند: بیانگر حالات، روحیات و تفکرات میرعماد در زمان‌های گوناگون هستند؛ در خصوص تعیین محل اقامت میرعماد در شهرها و مناطق مختلف همچون قزوین، اصفهان، تبریز، مازندران، هرات، حلب، بغداد و ... اطلاعات مهم و مؤثری را به دست می‌دهند؛ مهم‌ترین و ارزشمندترین جنبه قطعاً میرعماد، آن دسته از آثار اوست که آگاهی‌های مهمی را در خصوص نوع روابط او با شاه عباس صفوی در اختیار می‌گذارد، این آثار شامل عریضه‌ها، قطعات ستایش‌آمیز و قطعات گلایه‌آمیز هستند.

در یک جمع‌بندی کلی باید گفت این کتاب به لحاظ بهره‌گیری از تمام اسناد و مدارک موجود، تجزیه و تحلیل‌های مبتنی بر واقعیت، روشن‌نمودن زوایای مبهم و تاریک و ارائه مطالب نو، کامل‌ترین منبع در خصوص سرگذشت میرعماد تا حال حاضر محسوب می‌شود.

از جمله مطالبی که برای اولین بار در این کتاب به آن اشاره شده، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اثبات قطعیت حسنی بودن نسب میرعماد؛ تصحیح سال تولد وی از غلط مشهور ۹۶۱ به ۹۵۸ قمری؛ اثبات شاگردی میرعماد نزد عیسی رنگ‌نگار و مالک دیلمی؛ رد افسانه مهاجرت بستگان میرعماد به عثمانی بعد از کشته شدن او؛ انتقال قبر میرعماد از قبرستان خارج دروازه طوقچی اصفهان به مسجد مقصودبیک.

این کتاب در هشت فصل بدین ترتیب سامان یافته است:

- ۱- خاندان سیفی حسنی قزوین: در این فصل درباره ریشه و تبار خاندان سیفی حسنی و زندگی افراد مهم این خاندان همچون قاضی جهان و شرف جهان و ارتباط آنان با دربار صفوی به تفصیل سخن گفته شده است.
- ۲- استادان خوشنویسی میرعماد: در این فصل زندگی و آثار عیسی رنگ‌نگار، مالک دیلمی و محمدحسین تبریزی مورد بررسی قرار گرفته و نمونه آثار آنان که برخی از آنها تا کنون منتشر نشده‌اند به چاپ رسیده است.
- ۳- اوضاع فرهنگی، هنری و اجتماعی قزوین پیش از ظهور میرعماد: در این فصل اوضاع فرهنگی، هنری و اجتماعی قزوین و همچنین سابقه هنر خوشنویسی در قزوین پیش از میرعماد مورد بررسی قرار گرفته و نمونه‌هایی از کتیبه‌های موجود در آثار شاخص تاریخی قزوین همچون مسجد جامع و مسجد حیدریه به چاپ رسیده است.
- ۴- زندگی و آثار میرعماد: در این فصل که مفصل‌ترین فصل کتاب است، زندگی و آثار میرعماد با جزئیات مورد بررسی قرار گرفته است. برخی از بخش‌های این قسمت عبارتند از: دستیابی میرعماد به کمال مطلق خط نستعلیق، اتهام تسنن میرعماد، ستیزه و لجاجت با شاه، چگونگی کشته شدن میرعماد، قاتل میرعماد، نقش شاه عباس در کشته شدن میرعماد، داستان شاهنامه، مدفن میرعماد و ...
- ۵- فرزندان و بستگان میرعماد: در این فصل زندگی فرزندان و بستگان میرعماد همچون: گوهرشاد، محمدامین، محمدکاظم، میر ابراهیم، عبدالرشید دیلمی، عبدالرزاق و ملا یحیی مورد بررسی قرار گرفته و نمونه‌هایی از آثار آنان به چاپ رسیده است.

۶- شاگردان میرعماد و پیروان شیوه او: در این فصل زندگی شاگردان برجسته میرعماد همچون: میرزا ابوتراب اصفهانی، عبدالجبار قزوینی، نورای لاهیجی، محمدصالح خاتون‌آبادی و پیروان شیوه او در ایران، هند و عثمانی مورد بررسی قرار گرفته و نمونه‌هایی از آثار آنان که برخی از آنها برای اولین بار انتشار می‌یابند به چاپ رسیده است.

۷- رقیبان خوشنویسی میرعماد: در این فصل درباره زندگی و آثار علیرضا عباسی و میرخلیل قلندر دو تن از رقبای خوشنویسی میرعماد سخن به میان رفته و نمونه‌هایی از آثار آنان به چاپ رسیده است. مهم‌ترین نکته این فصل این نتیجه‌گیری است که علیرضا عباسی هیچ‌گونه دخالتی در کشته شدن میرعماد نداشته است.

۸- منابع تحقیق درباره میرعماد: در این فصل به بررسی منابع ایرانی در عصر صفوی، افشاری، قاجار، زمان معاصر و بررسی منابع هندی و عثمانی پرداخته شده و خواننده را در جریان حذف‌ها، اضافات، جعل‌ها، تحریف‌ها و آوردن مطالب نادرست درباره میرعماد از عصر صفوی تاکنون قرار می‌دهد.

بعد از فصل هشتم تعداد ۱۰۰ قطعه از آثار میرعماد با عنوان «طرفه آثار میرعماد» بر روی کاغذ گلاسه به چاپ رسیده که برخی از آنان برای اولین بار منتشر شده‌اند. در آخر این بخش، نمونه رقم‌های میرعماد، عکس‌های کتیبه تکیه میرفندرسکی در تخت فولاد اصفهان که تنها کتیبه باقی‌مانده از میرعماد محسوب می‌شود و همچنین عکس‌هایی از آرامگاه منسوب به میرعماد به چاپ رسیده است.

فهرست مطالب کتاب:

مقدمه

سال‌شمار وقایع تاریخی از تولد تا مرگ میرعماد

فصل اول: خاندان سیفی حسنی قزوین

فصل دوم: استادان خوشنویسی میرعماد

فصل سوم: اوضاع فرهنگی، هنری و اجتماعی قزوین پیش از ظهور میرعماد

فصل چهارم: زندگی و آثار میرعماد

فصل پنجم: فرزندان و بستگان میرعماد

فصل ششم: شاگردان میرعماد و پیروان شیوه او

فصل هفتم: رقیبان خوشنویسی میرعماد

فصل هشتم: منابع تحقیق درباره میرعماد

برگزیده‌ای از طرفه آثار میرعماد